

O‘ZBEKISTONDA IJTIMOYIY SUG‘URTA TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO‘NALISHLARI (PENSIYA JAMG‘ARMASI MISOLIDA)

Mavlonov Aziz Mexmonovich

*O‘zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasining Loyiha boshqaruvi
(project management) mutaxassisligi lb-24-16 guruh magistranti*

Annotatsiya: *Ushbu maqola O‘zbekistonda ijtimoiy sug‘urta tizimini, xususan pensiya jamg‘armasini takomillashtirish yo‘nalishlarini tahlil qiladi. Aholining qarish jarayoni tezlashib borayotgani, ishsizlik darajasi yuqori bo‘lgani va pensiya tizimining eskirganligi sababli, pensiya jamg‘armasi faoliyatida bir qator muammolar yuzaga kelmoqda. Maqolada pensiya jamg‘armasining moliyaviy barqarorligi, shaffoflik va hisobdorlik, pensiya tizimining modernizatsiyasi va investitsiya siyosati takomillashtirishning muhimligi ta’kidlanadi.*

Kalit so‘zlar: *Pensiya, Ijtimoiy himoya, Investitsiya ,sug‘urta, himoya modellari, aholi qatlamlari.*

Kirish: O‘zbekistonda ijtimoiy sug‘urta tizimi aholining farovonligini ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi. Ayniqsa, pensiya jamg‘armasi qariyalar va nogironlarga moliyaviy yordam ko‘rsatishda muhim ahamiyatga ega. Biroq, so‘nggi yillarda pensiya jamg‘armasi faoliyatida bir qator muammolar yuzaga kelmoqda. Aholining qarish jarayoni tezlashib borayotgani, ishsizlik darajasi yuqori bo‘lgani va pensiya tizimining eskirganligi jamg‘armaga tushuvchi mablag‘larni kamaytirmoqda va pensiya miqdorlari past bo‘lib qolmoqda. Shuning uchun ijtimoiy sug‘urta tizimini, ayniqsa pensiya jamg‘armasini takomillashtirish zarurati tug‘ilmoqda. Tizesda pensiya jamg‘armasining moliyaviy barqarorligini mustahkamlash uchun pensiya yoshi va pensiya miqdorini qayta ko‘rib chiqish, ishsizlik sug‘urtasini joriy qilish va jamg‘armaga tushuvchi mablag‘larni ko‘paytirish kabi choralar taklif etiladi. Shuningdek, shaffo flik va hisobdorlikni oshirish uchun ochiq ma’lumotlarni e’lon qilish, auditorlikni kuchaytirish va fuqarolarning ishtirokini ta’minlash kabi choralar ko‘rsatiladi. Pensiya tizimini modernizatsiya qilish uchun pensiya tizimini shaxsiylashtirish, pensiya olish yoshini pasaytirish va pensiya miqdorini oshirish kabi takliflar beriladi. Nihoyat, investitsiya siyosatini takomillashtirish uchun investitsiya xavflarini kamaytirish,

xususiy sektorga investitsiya qilishni rag'batlantirish va investitsiya siyosatini shaffoflashtirish kabi choralar ko'rsatiladi.

Tizesda keltirilgan takliflar O'zbekistonda pensiya tizimini barqarorlashtirish, aholining farovonligini oshirish va demografik muammolarni hal qilishga yordam beradi.

Pensiya Jamg'armasining Moliyaviy Barqarorligi: Pensiya jamg'armasining moliyaviy barqarorligi ijtimoiy sug'urta tizimining muhim omili hisoblanadi. Jamg'armaga tushuvchi mablag'lar chiqarilayotgan mablag'lardan kam bo'lib qolsa, pensiya tizimi barqarorligini yo'qotadi va pensiya miqdorlari pasayadi. O'zbekistonda pensiya jamg'armasining moliyaviy barqarorligi muammoli bo'lib qolmoqda. Buning sabablari quyidagilar:

Aholi qarish jarayoni: O'zbekistonda tug'ilish darajasi pasayib, o'lim darajasi oshmoqda. Bu jamg'armaga tushuvchi mablag'larni kamaytiradi va chiqarilayotgan mablag'larni ko'paytiradi.

Ishsizlik darajasi: Ishsizlik darajasi yuqori bo'lgani sababli, jamg'armaga tushuvchi ijtimoiy sug'urta badallari kamayadi.

Pensiya miqdorlari: Pensiya miqdorlari pastligi sababli, jamg'armaga tushuvchi mablag'lar chiqarilayotgan mablag'lardan kam bo'lib qolmoqda.

Shaffoflik va Hisobdorlik: Pensiya jamg'armasi faoliyatining shaffofligi va hisobdorligi aholining ishonchini oshirish va korrupsiyaga yo'l ochmaslik uchun muhimdir. Biroq, O'zbekistonda pensiya jamg'armasi faoliyatining shaffofligi va hisobdorligi pastligi muammoli bo'lib qolmoqda.

Buning sabablari quyidagilar: **Ma'lumotlarning ochiqligi:** Pensiya jamg'armasi faoliyati haqida ma'lumotlarning ochiqligi cheklangan.

Auditorlik: Pensiya jamg'armasining moliyaviy faoliyati auditorlik nazorati ostida emas. **Fuqarolarning ishtiroki:** Fuqarolarning pensiya jamg'armasi faoliyatida ishtiroki cheklangan.

Pensiya Tizimining Modernizatsiyasi: O'zbekistonda hozirgi pensiya tizimi eskirgan va zamonaviy talablarga javob bermaydi. Pensiya tizimini modernizatsiya qilish quyidagi yo'nalishlarda amalga oshirilishi mumkin: **Pensiya tizimini shaxsiylashtirish:** Har bir fuqaroning o'ziga xos pensiya hisobini yaratish va ularga pensiya jamg'armasiga tushuvchi mablag'larni boshqarish imkoniyatini berish.

Pensiya olish yoshini pasaytirish: Pensiya olish yoshini pasaytirish orqali jamg'armaga tushuvchi mablag'larni ko'paytirish va pensiya miqdorlarini oshirish mumkin. **Pensiya miqdorlarini oshirish:** Pensiya miqdorlarini oshirish orqali

aholining farovonligini oshirish va pensiya tizimining jozibadorligini kuchaytirish mumkin.

Investitsiya Siyosati: Pensiya jamg'armasi mablag'larini samarali investitsiya qilish pensiya tizimining barqarorligini ta'minlash va jamg'armaga tushuvchi mablag'larni ko'paytirishga yordam beradi. O'zbekistonda pensiya jamg'armasi mablag'larini investitsiya qilish siyosati takomillashtirishga muhtoj. Buning uchun quyidagi choralarni ko'rish mumkin: Investitsiya xavflarini kamaytirish: Pensiya jamg'armasi mablag'larini xavfli investitsiyalarga yo'naltirishdan saqlanish kerak.

Xususiy sektorga investitsiya qilishni rag'batlantirish: Pensiya jamg'armasi mablag'larini xususiy sektorga yo'naltirish orqali iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va jamg'armaga tushuvchi mablag'larni ko'paytirish mumkin.

Investitsiya siyosatini shaffoflashtirish: Pensiya jamg'armasi mablag'larini qanday investitsiya qilinayotgani haqida ochiq ma'lumotlarni e'lon qilish kerak.

Taklif etilayotgan choralar:

1) Pensiya jamg'armasining moliyaviy barqarorligini mustahkamlash uchun pensiya yoshi va pensiya miqdorini qayta ko'rib chiqish, ishsizlik sug'urtasini joriy qilish va pensiya jamg'armasiga tushuvchi mablag'larni ko'paytirish kabi choralarni ko'rish kerak.

2) Pensiya jamg'armasi faoliyatining shaffofligi va hisobdorligini oshirish uchun ochiq ma'lumotlarni e'lon qilish, auditorlikni kuchaytirish va fuqarolarning ishtirokini ta'minlash kerak.

3) Pensiya tizimini modernizatsiya qilish uchun pensiya tizimini shaxsiylashtirish, pensiya olish yoshini pasaytirish va pensiya miqdorini oshirish kabi choralarni ko'rish kerak.

4) Pensiya jamg'armasi mablag'larini samarali investitsiya qilish uchun investitsiya siyosatini takomillashtirish, xususiy sektorga investitsiya qilishni rag'batlantirish va investitsiya xavflarini kamaytirish kabi choralarni ko'rish kerak.

Xulosa: Ijtimoiy sug'urta tizimini takomillashtirish, ayniqsa pensiya jamg'armasi sohasida, O'zbekistonning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega. Ushbu tezisda keltirilgan choralarni amalga oshirish orqali pensiya tizimini barqarorlashtirish, aholining farovonligini oshirish va demografik muammolarni hal qilish mumkin. Ijtimoiy sug'urta tizimini takomillashtirish, ayniqsa pensiya jamg'armasi, O'zbekistonning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishi uchun juda muhimdir. Aholining qarish jarayoni tezlashib borayotgani, ishsizlik darajasi yuqori bo'lgani va pensiya tizimining eskirganligi sababli, pensiya

jamg'armasi faoliyatida bir qator muammolar yuzaga kelmoqda. Pensiya jamg'armasining moliyaviy barqarorligi, shaffoflik va hisobdorlik, pensiya tizimining modernizatsiyasi va investitsiya siyosati takomillashtirishning muhimligi ta'kidlanadi.

Moliyaviy Barqarorlik: Pensiya yoshi va pensiya miqdorini qayta ko'rib chiqish, ishsizlik sug'urtasini joriy qilish va jamg'armaga tushuvchi mablag'larni ko'paytirish kabi choralar moliyaviy barqarorlikni mustahkamlashga yordam beradi.

Shaffoflik va Hisobdorlik: Ochiq ma'lumotlarni e'lon qilish, auditorlikni kuchaytirish va fuqarolarning ishtirokini ta'minlash shaffoflik va hisobdorlikni oshirishga yordam beradi.

Modernizatsiya: Pensiya tizimini shaxsiylashtirish, pensiya olish yoshini pasaytirish va pensiya miqdorini oshirish kabi choralar pensiya tizimini zamonaviylashtirishga yordam beradi.

Investitsiya Siyosati: Investitsiya xavflarini kamaytirish, xususiy sektorga investitsiya qilishni rag'batlantirish va investitsiya siyosatini shaffoflashtirish kabi choralar investitsiya siyosatini takomillashtirishga yordam beradi. Ushbu takliflar O'zbekistonda pensiya tizimini barqarorlashtirish, aholining farovonligini oshirish va demografik muammolarni hal qilishga yordam beradi. Muhim jihati shundaki, ijtimoiy sug'urta tizimini takomillashtirish jarayoni davlat, fuqaro jamiyati va xususiy sektorning hamkorligi bilan amalga oshirilishi kerak. Shuningdek, aholi orasida ijtimoiy sug'urta tizimi haqida xabardorlikni oshirish va fuqarolarni tizimga faol ishtirok etishga undash muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shennayev X. "O'zbekiston sug'urta bozori". Oliy o'quv yurtlarining "Sug'urta ishi" mutaxassisligi bo'yicha magistratura talabalari uchun o'quv qo'llanma. TMI. – T.: «IqtisodMoliya», 2022.
2. Ochilov I.K. Sug'urta tashkilotlarida buxgalteriya hisobi va moliyaviy tahlil metodologiyasini takomillashtirish: Monografiya. T.: Iqtisod-Moliya, 2021
3. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (yangi tahrir). 30 aprel 2023 yil.
4. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik Kodeksi 21.12.1995 yil <https://lex.uz>.
5. O'RQ-730-son 23.11.2021 Sug'urta faoliyati to'g'risida <https://lex.uz>.

6. 2022 yil uchun O'zbekiston Respublikasi Davlat Byudjeti to'g'risidagi Qonun 12. Transport vositalari egalarining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish to'g'risidagi O'zbekiston Respublikasining Qonuni. O'zR RKM 24.06.2008

7. Sug'urta bozorini rivojlantirish agentligi rasmiy veb-sayti <https://imda.uz>

8 "O'zbekinvest" EISK "Baxtsiz xodisalar va yuqumli kasalliklardan sug'urtalanish polisi".

